TO BRONZEALDERHØJE I HOLBÆK AMT

Af Overinspektør ved Nationalmuseet, Dr. phil. **Therkel Mathiassen**

Nedenfor skal gives en kortfattet Redegørelse for to i de senere Aar foretagne Undersøgelser af Bronzealderhøje i Holbæk Amt, som har ydet forskelligt af Interesse; tilmed er de blevet stedmoderligt behandlet i det store nyudkomne Værk H. C. Broholm: Danmarks Bronzealder, hvor det ene er omtalt med gal Etikette, det andet slet ikke.

Esterhøjgaard ved Høve. Paa Toppen af et af Amtets mest imponerende Bakkedrag, lige Vest for den af alle Odsherredsfarere kendte og tildels frygtede Bakke »Høve-Stræde« paa Landevejen Jyderup—Nykøbing, ligger tre imponerende Oldtidshøje, hvorfra der er umaadelig vid Udsigt over Odsherred. Den østligste af dem er den kendte »Esterhøj«, hvorpaa der er rejst en imponerende Genforeningssten[1]). I den mellemste har Generaldirektør Ole Olsen indrettet et Familiegravsted. I den vestligste har der indtil for faa Aar siden været indbygget et Vandtaarn. Alle tre Høje ligger paa Esterhøjgaards Jord, Matr. Nr. 2 a af Høve, Asnæs Sogn, Ods Herred.

Det er den mellemste af disse tre Høje, det her drejer sig om. I 1935 ansøgte Generaldirektør Ole Olsen, der

[1]) Med al Anerkendelse for den smukke Hensigt er det en Uting at rejse en moderne Mindesten paa en Oldtidshøj; efter Fredningslovens Ikrafttræden 1937 tillades dette da heller ikke mere.

var Ejer af Esterhøjgaard, Kirkeministeriet om Tilladelse til at indrette en Urnehal for sig og sin Familie i denne Høj. Kirkeministeriet lod Sagen gaa videre til Justitsministeriet, der gav den ønskede Tilladelse tiltrods for, at Nationalmuseet, til hvem Sagen var sendt til Erklæring, gik skarpt derimod. At indrette moderne Begravelse i Oldtidshøje har Nationalmuseet altid anset for noget, der svarer til Helligbrøde, og nu, da Museet ved Fredningsloven har Magt til at forhindre det, gives der ikke Tilladelse til noget saadant, hvis det da drejer sig om fredningsværdige Høje.

I September 1935 gik da Generaldirektør Ole Olsen i Gang med at omdanne Højen til Gravkammer. Ved Udgravningen stødte man snart paa den første Grav. Midt i Højen, der var 16 m i Diameter og 2,4 m høj, stødte man 80 cm under Overfladen paa en Stenlægning af hoved- og haandstore Sten, og under denne, 1,15 m under Toppen. fandtes et Bronzesværd, brudt i tre Stykker. Det var et saakaldt Grebtungesværd fra Ældre Bronzealder (Sophus Müllers 4. Periode). Generaldirektøren skænkede Sværdet til Faarevejle Museum; men samme Dag telefonerede han til Nationalmuseet og fortalte om Fundet, idet han meget rigtigt sagde, at da Sværdet var fundet ret højt oppe i Højen, var der Mulighed for, at der fandtes endnu en Grav.

I Dagene 17.—19. September foretog jeg saa for Nationalmuseet en Undersøgelse af den resterende Del af Højen. Ole Olsen stillede Arbejdskraft til Raadighed, fulgte med stor Interesse Udgravningen og var en charmerende Vært. Det viste sig snart, at der under den først fundne Grav, der efter Sværdet maa have rummet en Mand, fandtes endnu en Grav, der har indeholdt en Kvinde. Den fremkom omkring en Meter under det Sted, hvor Sværdet var fundet. Paa selve Undergrundens Morænegræs var lagt en Brolægning af flade Sten, ca. 2,1 m lang, omkring 1 m bred, og over den saas et mørkt Lag

Fig. 1.

af 1—2 cm's Tykkelse med Trærester, mørk, organisk Substans; øverst saas et tyndt stærkt opløst Trælag med Fibre i Gravens Længderetning Øst til Syd-Vest til

Nord; dette mørke Lag naaede lidt ud over Stenlægningen og havde en Længde af 2,25 m. Selve Skelettet var fuldstændig opløst; men umiddelbart paa Stenlægningen laa Gravgodset: En Halskrave, en Bælteplade og 11 af de smaa, runde Smykkeplader med Midterspids, man kalder »Tutuli«. Fig. 1 viser Sagerne liggende paa deres Plads i Graven: Foroven ser man Halskraven, i Midten den runde Bælteplade med den fremspringende Midterspids, og paa begge Sider af denne ligger, ordnet i en Række de 11 smaa Smykkeplader, 2 paa den ene Side og 9 paa den anden Side af Bæltepladen. Selv om denne Række ligger skraat i Forhold til Gravens og dermed formentlig ogsaa Ligets Længderetning, er der næppe Tvivl om, at disse smaa Smykkeplader saavel som den store har siddet fast paa Bæltet; det er første Gang, at dette er iagttaget med Sikkerhed, idet disse Tutuli ellers i de Tilfælde, hvor Graven er sagkyndig undersøgt, oftest synes at være ordnet i en Kreds omkring Bæltepladen[1]) og saaledes snarest maa antages at være fastgjort til Tøjet, undertiden paa Brystet; tillige er dette det næststørste Antal Tutuli, der er fundet i en Kvindegrav; kun det rige Gedsted-Fund[2]) har et endnu større Antal, 14. Desværre var Broncesagerne i Høve-Graven ret daarligt bevarede, stærkt opløste og hensmuldrende, hvilket ogsaa fremgaar af Fotografiet — Fig. 1, der forøvrigt er præget af de vanskelige Forhold, hvorunder det er taget, idet der i disse Dage blæste en forrygende Storm, saa det føg med Sand og Grus, ikke mindst oppe paa denne Bakketop.

Fundet tilhører ligesom Sværdet fra Graven ovenover Ældre Broncealder (4. Periode), Broncealderens Storhedstid, præget af Spiralornamentikken, der ogsaa ses paa Bæltepladen. Og Udstyret er typisk for den Tids Kvindegrave; Liget har været ubrændt og været nedlagt i en

[1]) Dette gælder saaledes de sagkyndigt undersøgte af de Grave, der er nævnt i Danmarks Bronzealder II, S. 119.
[2]) Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed 1940, S. 118.

Trækiste. Det kan for saa vidt godt være Mand og Hustru, der er blevet gravlagt i samme Høj[1]).

Nu rummer Højen som sagt Ole Olsens og hans Hustrus pragtfulde Mausoleum. Sin ydre Form har Højen i det store og hele faaet igen; men noget Oldtidsminde er det ikke mere.

Eriksholm. I April 1938 modtog Nationalmuseet fra Holbæk Amts Vejvæsen Meddelelse om, at ved Anlægget af den nye Vej fra Holbæk til Broen over Bramsnæs Vig ved Munkholm vilde det blive nødvendigt at sløjfe en Forhøjning, der kunde se ud som en overpløjet Oldtidshøj, som laa ca. 600 m Øst for Eriksholm Hovedbygning paa Vejen mellem denne og Munkholm. Det viste sig, at Nationalmuseet paa sit Kort havde en overpløjet Høj paa dette Sted, og Museet besluttede saa efter telefonisk Aftale med Ejeren, Hofjægermester, Greve K. Ahlefeldt-Laurvig, Eriksholm, der lovede at stille gratis Arbejdskraft til Raadighed, at lade Højen undersøge før Sløjfningen. Udgravningen fandt da Sted i Dagene 24.—26. August samme Aar under min Ledelse. Jeg maa nu bringe Grev Ahlefeldt min bedste Tak for udvist Hjælpsomhed og Gæstfrihed; baade Greven og Grevinden deltog personlig med stor Iver i Udgravningen.

Højen laa øverst oppe paa et naturligt Bakkedrag, der hæver sig 11 m. o. H. og til Siderne falder ret stejlt, gamle Klinter fra Stenalderhavets Tid. Der var da ogsaa paa Terrænet omkring Højen flere Spor af Stenalderens Bopladser, Køkkenmøddinger, med Strandskaller og Flintaffald, og ogsaa i selve Højfylden fandtes Strandskaller og afslaaet Flint. Selve Højen var ved langvarig Dyrkning blevet stærkt udjævnet; dens Top naaede 1,4 m over Undergrunden, og dens Diameter blev maalt til ca. 15 m.

[1]) I Danmarks Bronzealder I har de to Grave faaet Numrene 268—69 i Broholms 2. Periode. Gravene angives her fejlagtigt at være fra Esterhøj. Fundets Museumsnummer er B 12931—33.

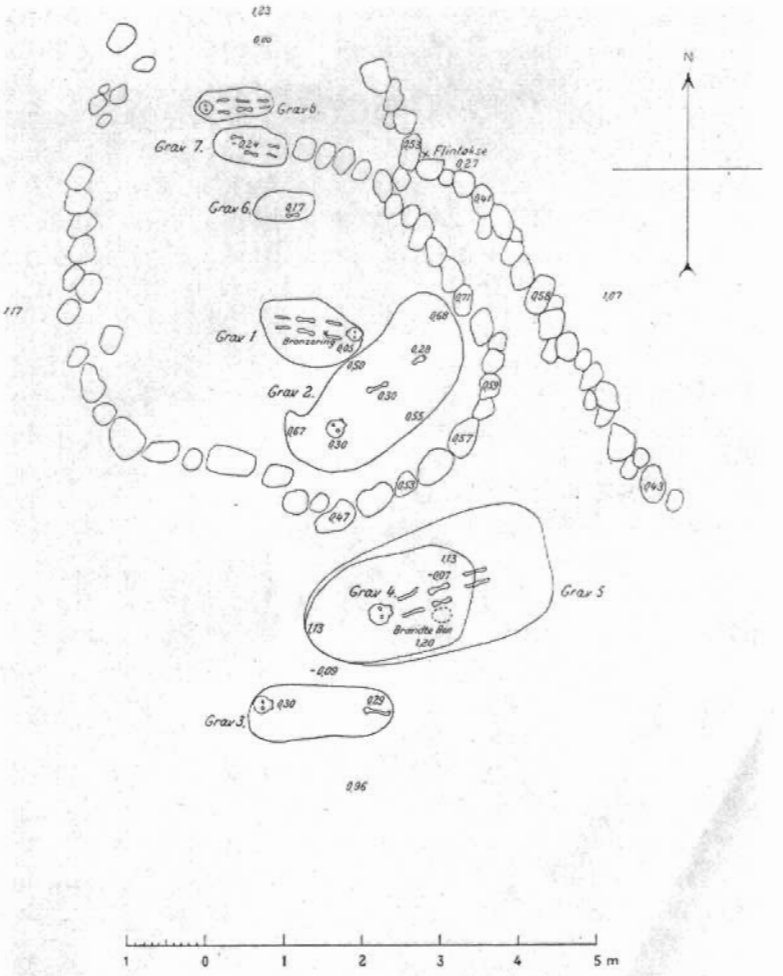

Fig. 2.

Ved Undersøgelsen viste det sig, at Højen rummede 7 Grave, hvorover der er vist en Plan, Fig. 2.

Ældst, Højens Centralgrav, er Nr. 1. Paa Undergrunden, uden Spor af Stenramme eller Kiste, laa her et Skelet i Øst-Vest, udstrakt, med Hovedet i Øst (Fig. 3). Det fintformede Kranium og de slanke Lemmer kunde tyde

Fig. 3.

paa, at det var en Kvinde; Højden var 1,65 cm. Det eneste Gravgods var en Fingerring, dannet af ganske tynd Broncetraad, overbrudt og stærkt opløst, som laa under

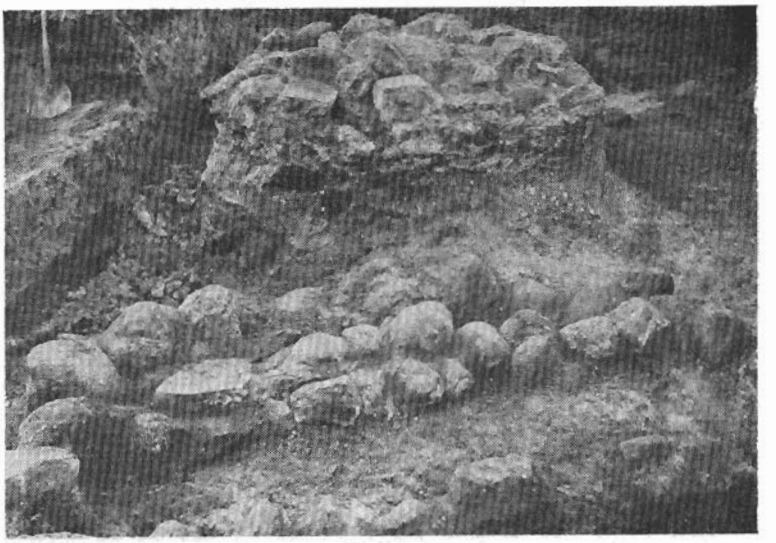

Fig. 4.

venstre Haand og øjensynlig har siddet paa en af dennes Fingre. Som man ser af Planen, ligger denne Grav omtrent i Centrum af en nu noget uregelmæssig formet Stenkreds af 4—5 m's Diameter, øjensynlig Fodkransen af den første Høj, der er opkastet over Centralgraven, saaledes en ret lille Høj; ved de senere Gravlæggelser er en Del af disse Sten dog blevet forskubbet, saaledes at Kredsens Form er blevet uregelmæssig.

Snart blev Højen nemlig benyttet til flere Begravelser. Grav 2 laa i lidt højere Niveau end Grav 1, hvis Østende den greb ind over. Den viste sig om en oval Stendynge, der dækkede over en Grav, en Ramme af ret svære Sten (Fig. 4) og et stærkt opløst Skelet, der synes at have ligget udstrakt med Hovedet i Sydvest; dets Længde synes at have været 1,67 m; omkring Skelettet saas svage Træspor, antagelig af en Kiste. Der var intet Gravgods.

Nord for Centralgraven, hvor Terrænet faldt stærkt, fandtes tre Grave, 6—8, der kun viste sig ved stærkt opløste Skeletrester uden Stenramme eller Spor af Trækiste

og ligeledes uden Gravgods; de laa alle i Øst-Vest; kun ved 8 var der bevarede Rester af Kraniet, der laa i Vestenden.

Syd for Centralgraven udenfor Stenkredsen laa ogsaa tre Grave, alle i højere Niveau end Centralgraven. Grav 5 kendetegnedes ved et Skelet, der laa i udstrakt Stilling med Hovedet i VSV; det synes at være ikke mindre end 1,98 m langt; Laarbenene, der var meget svære, var 0,50 m lange. Grav 3, lidt sydligere, viste sig som et stærkt opløst Skelet i Øst-Vest med Kraniet i Vest. Ingen af disse Grave havde Grvagods.

Endelig laa ovenover Grav 5 en aflang Stenlægning af mindre Sten, ca. 2 m lang, der dækkede over en Dynge brændte Ben, Grav 4. Paa Fig. 4 ser man i Forgrunden Grav 2, i Baggrunden Stendyngen over Grav 4.

Ved disse sekundære Begravelser er Højen antagelig blevet gjort større, indtil den har naaet sit sluttelige anselige Omfang. Om de Stenrækker, der ses til højre paa Planen, er en Rest af en Fodkrans fra et af disse Stadier af Højen, skal ikke kunne siges. En tyknakket, sleben Flintøkse, der fandtes ved denne Stenrække, er antagelig tilfældigt kommet ind i Højfylden.

Vi staar saaledes her overfor en Høj, hvor der er begaavet mindst 7 Personer i Tidens Løb. Dette er i og for sig ikke noget usædvanligt; mange store Høje rummer en hel Række Begravelser, ofte fra ret forskellig Tid. Det usædvanlige ved denne Høj er Gravenes Fattigdom; kun een af dem havde Gravgods, og tilmed kun en ganske tynd, lille Broncering.

Kan man sige noget om disse Graves Alder? Sandsynligvis er de fra Ældre Broncealder, Perioden 1500—800 før Kristus. Begravelse i Høj uden Brænding er typisk for Ældre Broncealder. Den ældste Grav, Centralgraven, havde som Gravgods en lille, tynd Broncering; saadanne kan ganske vist omend sjældent ogsaa forekomme i Stenalderens sidste Afsnit, Dolktiden; men da der ikke er fun-

det Flintdolke, Flintpilespidser eller andet af Dolktidens karakteristiske Gravgods, men derimod en lille Broncering, er det vel sandsynligt, at vi befinder os i Ældre Bronzealder. Den yngste Grav er øjensynlig Brandgraven, Nr. 4; med sin store Stendynge, der dækker de brændte Ben, er det sandsynligt, at den hører hjemme i Slutningen af Ældre (Sophus Müllers 5. Periode) eller Begyndelsen af Yngre Broncealder. De andre Grave, der alle er Skeletgrave, falder saa i Tid imellem disse to og tilhører saaledes ogsaa Ældre Broncealder, 4. eller 5. Periode.

Det mærkelige ved dette Gravanlæg er som sagt Gravenes Fattigdom. Kun en af Gravene har en Smule fattigt Gravgods, og kun een af dem, Nr. 2, har Stenramme og Spor af Trækiste. De fleste af Skeletterne synes simpelthen at være gravet ned i Højen. Mon vi ikke skulde staa overfor en af de ellers saa sjældne Fattigmandsbegravelser fra Broncealderen? Fattigfolk har jo ogsaa skullet i Jorden; men Høj skulde de have, selv om der ikke var Raad til at give dem Broncesager med i Graven.